

Nr 33.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående rätt till dels pension åt f. d. generaldirektören och chefen för telegrafverket G. H. Ericson, dels ock livränta åt f. d. överdirektören vid statens vattenfallsverk K.-G. Ljungdahl; given Stockholms slott den 8 januari 1944.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 januari 1944.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, DOMÖ, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anmäler uppkomna frågor om rätt till dels pension åt f. d. generaldirektören och chefen för telegrafverket G. H. Ericson, dels ock livränta åt f. d. överdirektören vid statens vattenfallsverk K.-G. Ljungdahl samt anför därvid följande.

1:o.

F. d. generaldirektören och chefen för telegrafverket Gustaf Helge Ericson. Av handlingarna i ärendet inhämtas, att Ericson är född den 16 mars 1890 och således 53 år gammal; att han under tiden 7 januari 1913—31 december 1929 varit anställd i telegrafverket som linjeingenjörselev, e. o. linjeingenjör, linjeingenjör och förste byråingenjör;

att han under åren 1928 och 1929 åtnjutit tjänstledighet för uppehållande av befattning i enskild tjänst;

att han under tiden 1 juli 1930—31 december 1938 varit förordnad såsom verkstadsdirektör i telegrafverket;

att han från den 1 januari 1939 för en tid av sex år förordnats till generaldirektör och chef för telegrafverket;

samt att han på ansökan erhållit avsked från sistnämnda befattning från och med den 1 oktober 1942 för att tillträda anställning i enskild tjänst.

Bestämmelser angående tjänstepension för ordinarie tjänstemän, som tillsättas medelst förordnande på viss tid, återfinnas i 24 § allmänna tjänstepensionsreglementet. Vid tidpunkten för Ericsons avgång ur statstjänst gällde enligt nämnda bestämmelser i deras dåvarande lydelse, att sådan tjänsteman ägde rätt att vid avgång från befattningen, som tillika innefattade avgång ur statens tjänst, komma i åtnjutande av tjänstepension (förordnandepension), huvudsakligen i de fall, då antingen tjänsten av honom innehafts minst tolv år i oavbruten följd eller ock förordnandet utlöpte och av annan anledning än av tjänstemannen därom uttryckt önskan icke efterföljdes av förnyat förordnande. Enligt angivna regler var rätten till förordnandepension icke knuten till viss pensionsålder, och så snart tjänsten innehafts under minst tolv år i oavbruten följd, var tjänstemannen även vid frivillig avgång från befattningen berättigad till tjänstepension. Dessa för tjänstemännen fördelaktiga bestämmelser sammanhänge med att det låg i förordnandeanställningens natur, att den efter jämförelsevis kort tid kunde komma att upphöra, samt med önskemålet att kunna för förordnandetjänster förvärva även personer, som förut icke varit i statens tjänst och som icke kunde förutsättas efter upphörande av förordnandet bliva tagna i anspråk för andra uppgifter inom statsförvaltningen.

Reglerna om förordnandepensioner voro emellertid jämförelsevis restriktiva i ett avseende. Den ifrågavarande tjänstetiden av tolv år skulle nämligen ha intjänats i den vid avgången innehavda befattningen, och tjänstetid i tidigare befattning — vare sig förordnande- eller annan befattning — tillgodoräknades därvid icke. Dock hade genom bestämmelser, som vid 1942 års riksdag införts i reglementet, möjlighet beretts tjänsteman, som tidigare innehaft fullmakts- eller därmed i pensionshänseende likställd befattning och som uppnått 60 års ålder och 30 års sammanlagd tjänstetid, att efter särskilt Kungl. Maj:ts medgivande komma i åtnjutande av förordnandepension vid frivillig avgång, även om han ej intjänat tolv år i förordnandebefattningen.

Hel förordnandepension utgick i princip endast om tjänsten innehafts minst tolv år.

I detta sammanhang torde även böra erinras om att Ericson vid sin avgång ur statstjänst är tillförsäkrad rätt till tjänste- och familjelivränta, varjämte han på grund av inbetalning från telegrafstyrelsen till pensionsstyrelsen av tidigare erlagda pensionsavgifter är berättigad till särskild pensionsförmån.

Genom beslut den 20 mars 1942 uppdrog Kungl. Maj:t åt statskontoret att

verkställa utredning, i vad mån jämkningar borde vidtagas i de i allmänna tjänstepensionsreglementet innefattade bestämmelserna rörande rätt till förordnandepension vid frivillig avgång, samt att avgiva de förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Sedan därefter Ericson i en den 24 september 1942 dagtecknad framställning underställt Kungl. Maj:ts prövning frågan om rätt för honom att med hänsyn till tidigare innehavd förordnandebefattning komma i åtnjutande av pension vid avgång på egen begäran, oaktat han icke innehaft generaldirektörsbefattningen längre tid än tre år nio månader, överlämnade Kungl. Maj:t enligt beslut den 6 oktober 1942 framställningen till statskontoret för att tagas i övervägande vid fullgörande av utredningsuppgiften.

Statskontoret upptog i sitt den 16 oktober 1942 avgivna utlåtande, med anledning av innehållet i Ericsons framställning, till behandling spörsmålet, huruvida en sådan revision av förutsättningarna för förordnandepensionen borde genomföras, att för rätt till frivillig avgång med förordnandepension icke skulle krävas, att en och samma förordnandetjänst innehafts under minst tolv år, utan sammanräkning finge ske av tid, under vilken olika förordnandetjänster innehafts. Ämbetsverket fann sig dock icke kunna tillstyrka åtgärder i sådan riktning. Vissa andra i ärendet hörda myndigheter förordade emellertid en jämkning av de dåvarande bestämmelserna, och förslag härom framlades i proposition nr 169 till 1943 års riksdag, vari jämväl lämnades en närmare redogörelse för innehållet i myndigheternas utlåtanden.

Föredragande departementschefen anförde vid framläggandet av nämnda proposition, att i fall, då övergång skett från en förordnandebefattning till en annan, jämkning i villkoren för pensionsrätt vid avgång från den senare befattningen kunde ifrågasättas. Visserligen hade gjorts gällande, att ett eftergivande av fordran på tolv års tjänstetid i den senaste förordnandebefattningen, innebärande att hänsyn även finge tagas till tjänstetiden i tidigare befattning, skulle försvaga garantien för att den som erhöle en förordnandebefattning också under avsedd tid ägnade sig åt denna. Emellertid måste det anses som en mindre tillfredsställande konsekvens av de dåvarande bestämmelserna, att befordran från en förordnandebefattning till en annan kunde medföra försämring av pensionsvillkoren och under vissa förhållanden innebära, att en redan intjänat rätt till pension vid frivillig avgång förföll. Det vore icke uteslutet, att detta förhållande kunde påverka rekryteringsmöjligheterna i ogynnsam riktning. Med hänsyn därtill förordade departementschefen, att en ändring av dithörande bestämmelser vidtoges i syfte, att tjänsteman, som vid frivillig avgång ur statens tjänst icke hunnit förvärva rätt till förordnandepension enligt de gällande reglerna i den senaste förordnandebefattningen, likväl skulle erhålla pensionsrätt i händelse han tidigare innehaft annan befattning, som skulle ha berättigat honom till förordnandepension, om han kvarstått i denna befattning intill avgången ur statens tjänst. Givetvis borde fordras, att befattningarna innehafts i oavbruten följd. Sålunda medgiven pension borde beräknas som om tjänstemannen intill avgången kvarstått i den ifrågavarande tidigare befattningen. Med

den rätt till tjänstepension, som sålunda medgåves, följde rätt till familjepension enligt allmänna familjepensionsreglementet. Även familjepensionen borde i här avsedda fall beräknas som om tjänstemannen intill avgången kvarstått i den tidigare förordnandebefattningen.

Det må i detta sammanhang ytterligare framhållas, att i nämnda proposition jämväl förordnades en begränsning av den dåvarande rätten till oavkortad förordnandepension vid frivillig avgång efter tolv års förordnandetid. Sålunda föreslogs en reduktion av dylik pension vid frivillig avgång, då tjänstemannen innehaft tjänsten minst 12 men icke 18 år och ännu icke uppnått en levnadsålder av 55 år. Därvid skulle tjänstepensionsunderlagets belopp minskas med en sjättedel för varje påbörjat antal av fem år, varmed levnadsåldern vid avgången understeg 55 år, dock med högst tre sjättedelar.

Sedan riksdagen enligt skrivelse nr 466 godkänt de sålunda framlagda förslagen, ha bestämmelser i ämnet utfärdats i kungörelserna 1943: 505 och 506.

*Departements-
chefen.*

Av det föregående framgår, att de tidigare bestämmelserna om rätt till förordnandepension icke möjliggjorde ett hänsynstagande till tjänstetid i en tidigare innehavd förordnandetjänst. I betraktande av de härmed förenade olägenheterna har emellertid vid 1943 års riksdag genomförts sådan jämkning i bestämmelserna, att befattningshavaren bibehålles vid den pensionsrätt, som skulle tillkommit honom, om han i stället för att övergå till annan förordnandetjänst i oavbruten följd kvarstått i den tidigare befattningen. Samtidigt genomfördes dock en begränsning av rätten till oavkortad förordnandepension vid frivillig avgång efter tolv års förordnandetid. Vad angår den av telegrafverkets förutvarande chef gjorda framställningen om pension må framhållas, att denne kan åberopa en mångårig verksamhet i statens tjänst, varav i åtta och ett halvt år som verkstadsdirektör och nära fyra år såsom verkschef. Med hänsyn härtill och då Ericson, enligt vad jag erfarit, vid tillträddandet av generaldirektörsämbetet fått anledning utgå ifrån att han icke härigenom skulle behöva vidkännas någon försämring i sina pensionsförhållanden, har jag ansett mig böra framlägga förslag om utverkande av riksdagens medgivande av pensionsrätt för honom.

Enligt min mening ligger närmast till hands att på Ericson i huvudsak tillämpa bestämmelserna om förordnandepension i den utformning de erhållit efter de senast genomförda författningsändringarna. Detta innebär, att grundbeloppet av tjänstepensionen skulle komma att fastställas till fem sjättedelar av tjänstepensionsunderlaget för verkstadsdirektörsbefattning. Den nu ifrågasatta tjänstepensionen synes böra utgå från tidpunkt efter det riksdagen fattat sitt beslut i ämnet, förslagsvis från och med den 1 juli 1944. Med tjänstepensionsrätten bör jämväl förenas rätt till familjepension jämlikt allmänna familjepensionsreglementet, beräknad som om Ericson intill avgången ur statens tjänst kvarstått i verkstadsdirektörsbefattningen. Å pensionernas grundbelopp böra utgå rörliga tilläggsförmåner enligt vanliga grunder. Som en förutsättning för erhållande av de nu angivna pensionsförmånerna bör gälla, att Ericson avstår från sin rätt till tjänste- och familje-

livränta samt å statsverket överlåter den rätt till pension, som må tillkomma honom på grund av inbetalning till pensionsstyrelsen av tidigare erlagda pensionsavgifter.

Under återopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva

att f. d. generaldirektören och chefen för telegrafverket Gustaf Helge Ericson må från och med den 1 juli 1944 erhålla rätt till tjänste- och familjepension enligt de grunder, som av mig i det föregående angivits.

2:o.

F. d. överdirektören vid statens vattenfallsverk Karl-Gustaf Ljungdahl.
Av handlingarna i ärendet inhämtas,

att Ljungdahl är född den 1 november 1892 och således 51 år gammal;

att han erhållit anställning såsom extra tjänsteman vid statens vattenfallsverk den 1 september 1916;

att han den 1 januari 1918 blivit delägare i nämnda verks pensionskassa för pensionering av icke-ordinarie personal;

att han konstituerats till ordinarie driftchef från och med den 1 juli 1920;

att han varit förordnad såsom kraftverksdirektör under tiden 1 juli 1934—30 juni 1938 och såsom överdirektör under tiden 1 juli 1938—30 juni 1939;

att anledningen till att förordnandet som överdirektör omfattat endast ett år varit hänsyn till förestående omorganisation och lönereglering;

samt att Ljungdahl före sistnämnda förordnandes utlöpande anmält, att han icke önskade ifrågakomma till förnyat förordnande.

Hos Kungl. Maj:t har Ljungdahl i en den 21 april 1939 dagtecknad skrift, under framhållande av att han i egenskap av förordnandetjänsteman vid frivillig avgång från överdirektörsbefattningen på grund av bestämmelserna i civila tjänstepensionsreglementet icke syntes äga rätt till pension eller uppskjuten livränta och ej heller till familjepension enligt allmänna familjepensionsreglementet, anhållit, att åtgärder måtte vidtagas för beredande åt honom av dels rätt till uppskjuten livränta, beräknad efter minst lika gynnsamma grunder som gällde för tjänstemän, tillsatta medelst fullmakt eller konstitutiorial, dels ock en däremot svarande rätt till familjepension för sina efterlevande.

I utlåtande den 4 maj 1939 har *vattenfallsstyrelsen* tillstyrkt ansökningsen.

Statskontoret föreslog i ett den 14 juni 1939 avgivet utlåtande, att handlingarna i ärendet måtte överlämnas till 1938 års pensionssakkunniga för att tagas i övervägande vid fullgörandet av det åt de sakkunniga meddelade uppdraget. Ämbetsverket anförde därvid, bland annat, följande.

I egenskap av ordinarie tjänsteman, tillsatt genom förordnande, har sökanden genom frivilligt frånträdande av den av honom innehavda överdirektörsbefattningen gått förlustig sin pensionsrätt enligt civila tjänstepensionsreglementet. Vid sådant förhållande och då förordnandetjänsteman icke till-

erkänts rätt till uppskjuten livränta enligt nämnda reglemente, har sökanden jämväl gått miste om pensionsrätt för sina efterlevande enligt allmänna familjepensionsreglementet.

Enligt 12 § av den för ordinarie tjänstemän vid statens vattenfallsverk före den 1 juli 1935 tillämpliga pensionslagen av den 4 juni 1920 (nr 254) gällde, att, därest tjänsteman upphörde att innehava ordinarie anställning i statens tjänst utan att vara berättigad till tjänstepension enligt bestämmelserna i samma lag, skulle, för beredande åt honom av pension jämlikt lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring, från statens vattenfallsverks pensionsfond till pensionsstyrelsen inbetalas kapitalvärdet av de av honom erlagda pensionsavgifterna, i den mån desamma icke på grund av bestämmelserna i 10 eller 11 § blivit tagna i anspråk. Vidare stadgades i 20 § av det för ordinarie tjänstemän vid statens vattenfallsverk tidigare gällande reglementet för civilstatens änke- och pupillkassa, att till delägare, som förlorade sin delaktighet i kassan, skulle efter ansökan utbetalas så mycket av erlagda avgifter, som enligt de för kassan fastställda försäkrings tekniska grunderna utgjorde deras värde.

Det torde sålunda vara uppenbart, att sökanden, sedan han blivit underkastad de nya pensionsbestämmelserna, genom sitt frånträdande av överdirektörsbefattningen kommit i ett sämre läge i såväl tjänste- som familjepensionshänseende än om de äldre pensionsbestämmelserna då varit gällande för honom. Därest det med hänsyn härtill skulle anses påkallat att vidtaga åtgärder för förbättrande av sökandens ställning i nyssnämnda hänseende, lär medverkan från riksdagens sida vara erforderlig. Statskontoret, som icke är berett att nu förorda en framställning till riksdagen i sådant syfte, vill emellertid för sin del föreslå, att handlingarna i ärendet överlämnas till 1938 års pensionssakkunniga.

Sedan ärendet överlämnats till 1938 års pensionssakkunniga för att vara tillgängligt vid fullgörandet av uppdraget uttalade de sakkunniga i sitt den 14 mars 1941 avgivna betänkande med förslag till allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen (stat. off. utr. 1941: 10; sid. 179) beträffande ifrågasvarande spörsmål, bland annat, att rätten till livränta för det dåvarande vore begränsad att avse allenast ordinarie fullmaktstjänstemän samt icke-ordinarie befattningshavare, medan däremot förordnandetjänstemän icke ägde livränterätt enligt då gällande pensionsreglementen. Enligt de sakkunnigas mening vore den begränsning, som från livränterätt uteslöte vanliga förordnandetjänstemän, ej befogad, och de sakkunniga föresloge därför, att jämväl de ordinarie tjänstemän, som tillsattes medelst förordnande på viss tid, erhöles rätt till uppskjuten livränta. Även om dessa tjänstemän erhållit relativt förmånlig ställning i fråga om pensionsrätt, hade detta icke ansetts utgöra tillräcklig anledning att ställa dem sämre än andra tjänstemän i det här förvarande hänseendet. Särskilt hade det ansetts otillfredsställande, att en fullmaktstjänsteman, som överginge till en förordnandetjänst, därigenom förlorade sin eventuella livränterätt i fullmaktstjänsten.

Enligt de av pensionssakkunniga utarbetade förslagen till tjänste- och familjepensionsreglementen skulle varje tjänsteman, som efter att hava blivit underkastad förstnämnda reglemente avgått ur statens tjänst utan rätt att komma i åtnjutande av tjänstepension, äga rätt till tjänste- och familjelivränta, därest han under minst tre år innehaft anställning, som vid avgångstillfället

varit förenad med pensionsrätt enligt tjänstepensionsreglementet eller andra av Kungl. Maj:t och riksdagen antagna tjänstepensionsbestämmelser.

Vattenfallsstyrelsen har sedermera i ett den 24 april 1941 avgivet yttrande över 1938 års pensionssakkunnigas betänkande i fråga om den av Ljungdahl gjorda framställningen anfört, bland annat, följande.

Den omständigheten, att några motsvarande bestämmelser beträffande ordinarie förordnandetjänstemän icke intagits i nuvarande pensionsreglementen, innebär, att dylika tjänstemän vid kommunikationsverken berövats den rätt att efter förtidig avgång ur tjänst komma i åtnjutande av den valuta för erlagda pensionsavgifter, som tidigare tillkommit dem. Nämda omständighet torde alltså med all sannolikhet hava berott på ett rent förbiseende vid de nuvarande reglementenas avfattande. Ljungdahl kan därför vid sin avgång ur statens tjänst hava haft grundad anledning att antaga, att hans ovannämnda framställning skulle komma att bifallas om ej förr så dock i samband med den då igångsatta revisionen av pensionsreglementena.

Vattenfallsstyrelsen får sålunda hemställa, att Kungl. Maj:t i samband med framläggandet för riksdagen av förslag till nya tjänste- och familjepensionsreglementen måtte föreslå riksdagen att bevilja Ljungdahl rätt till livränta för hans egen del och till familjelivränta för hans efterlevande; att utgå enligt bestämmelserna i de nya pensionsreglementena, dock med tillämpning av de pensionsunderlag, som gällde för honom före hans avgång ur statens tjänst.

I allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena ha intagits bestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med vad 1938 års pensionssakkunniga föreslagit.

Statskontoret har den 23 februari 1943 avgivit förnyat utlåtande i ärendet och därvid anfört i huvudsak följande.

Då enligt allmänna tjänstepensionsreglementet förordnandetjänstemän bliv tillförsäkrade förmån av uppskjuten livränta och således rättelse funnits böra vidtagas i de nya pensionsreglementena, måste det enligt statskontorets mening anses rimligt, att Ljungdahl i viss utsträckning kompenseras för den pensionsrätt, varom han gått miste. Ersättningen synes böra utgå i form av livränta, att av Ljungdahl uppbäras från fyllda 65 år.

När det gäller att avväga livräntans storlek torde följande tvenne utvägar stå närmast till buds. Sålunda bör man kunna utgå från det pensionsbelopp, som skulle hava tillkommit Ljungdahl, därest han vid avgången från förordnandetjänsten allttjämt varit underkastad kommunikationsverkens pensionslag. Såsom utgångspunkt för bestämmandet av livräntan torde också kunna väljas den uppskjutna livränta, vartill Ljungdahl enligt civila tjänstepensionsreglementet skulle varit berättigad, därest han vid avgången ur statstjänsten fortfarande innehaft sin fullmaktstjänst som driftchef. Såsom framgår av en av förste aktuarien hos pensionsstyrelsen B. Wingborg upprättad, handlingarna i ärendet bifogad promemoria, skulle pensionen enligt första alternativet hava uppgått till kronor 2 278:80 för år samt den uppskjutna livräntan enligt andra alternativet till kronor 3 873:60 för år. För jämförelse har i promemorian angivits det livräntebelopp, som skulle hava utgått, därest civila tjänstepensionsreglementets bestämmelser om uppskjuten livränta varit tillämpliga även å förordnandetjänster. I sådant fall skulle livräntan hava utgjort kronor 4 095:60 för år. Statskontoret vill för sin del förordna, att livräntan åt Ljungdahl bestämmes med utgångspunkt från andra

alternativet och får alltså föreslå, att framställning göres till riksdagen om en årlig livränta åt Ljungdahl å 3 900 kronor, att utgå från och med månaden näst efter den han uppnått 65 års ålder.

Frågan om eventuell kompensation åt Ljungdahl för förlorad familjepensionsrätt synes för närvarande icke böra upptagas till prövning.

*Departements-
chefen.*

I likhet med myndigheterna finner jag skäligt, att Ljungdahl beredes rätt till tjänstelivränta. Beträffande de närmare grunderna för denna biträder jag för min del statskontorets förslag om en årlig tjänstelivränta åt Ljungdahl å 3 900 kronor att utgå efter fyllda 65 år. I motsats till statskontoret anser jag, att även frågan om kompensation för förlorad familjepensionsrätt bör prövas i förevarande sammanhang. Detta synes lämpligen kunna ske genom att med samma utgångspunkt som beträffande nyssnämnda livränta fastställa en familjelivränta, för vilken familjepensionstalet synes kunna bestämmas till 1 500 kronor. Beträffande de nu angivna livräntorna böra i övrigt i tillämpliga delar gälla de för dylika förmåner meddelade bestämmelserna i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att till f. d. överdirektören vid statens vattenfallsverk Karl-Gustaf Ljungdahl må utgå en tjänstelivränta å 3 900 kronor samt att till hans efterlevande må utgå en familjelivränta beräknad efter ett familjepensionstal av 1 500 kronor, varvid i fråga om nämnda förmåner i tillämpliga delar skola gälla bestämmelserna i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena.

Vad departementschefen ovan under punkterna 1:o) och 2:o) hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämma, bifaller Hans Maj:t Konungen samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Arne Björnberg.